

Scholen tegen het licht

In *Een traditie van verandering* worden de architectonische trends in het basis- en voortgezet onderwijs van 1950 tot heden geplaatst tegen de achtergrond van onderwijskundige en maatschappelijke ontwikkelingen. Het is een prachtig groot stevig en kleurrijk boek geworden met beeldportretten van veertig scholen. Letterlijke portretten: het buitenaanzicht en foto's van de binnenkant in volle actie met leerlingen en leraren. Elke school wordt kort beschreven en gekarakteriseerd. De portretten zijn in vier thematische afdelingen ondergebracht die elk openen met een essay. De essays zijn interessant, en de foto's zijn schitterend. Echt een boek om mee te pronken. In het boek zouden wat meer 'harde' analyses echter op hun plaats zijn geweest. De essays, die de grote ontwikkelingen schetsen en worden geïllustreerd aan de hand van tien schoolgebouwen, bestrijken iets teveel hetzelfde domein. Zo ontbreekt een empirische analyse van de dynamiek in de bouw van

scholen vanaf 1950. Hoe ziet het landelijke scholenbestand er nu eigenlijk uit? Uit welke 'archeologische' lagen bestaat ons schoolbestand eigenlijk? In welke sector van het onderwijs is de dynamiek het grootst geweest? Zijn de veertig scholen die in het boek worden belicht, en de trends zie zij moeten illustreren, representatief, of zijn het paradepaardjes? Ten tweede was een artikel over hoe nieuwe schoolgebouwen nu eigenlijk tot stand komen wenselijk geweest. Waar komt en kwam het geld vandaan voor die prachtige gebouwen. Hoe duur zijn zij eigenlijk geweest? Wie kunnen het zich permitteren om in te spelen op nieuwe pedagogische trends? En waarom zij? Verder is het interessant te inventariseren hoe het proces verloopt wanneer er een nieuwe school wordt ontworpen. Is dat een democratisch proces waar bij wijze van spreken ouders, leerlingen en leraren worden betrokken? Of wordt er over de hoofden van de gebruikers een concept bedacht en gerealiseerd? Dat is belangrijke informatie omdat in de afgelopen jaren terecht kritiek is

geweest op het iedere keer maar weer uitrollen van onderwijskundige concepten van bovenaf. In zijn korte voorwoord merkt Alexander Rinnooy Kan, de voorzitter van de Sociaal Economische Raad, terecht op dat de belangrijkste actoren in het onderwijsproces, de leerkrachten, niet zelf aan het woord komen in de publicatie. Dit toont zijns inziens aan dat de dialoog beter kan. Het overleg is waarschijnlijk te vaak beperkt tot bestuurders, onderwijskundigen, architecten en de betrokken overheden. Tenslotte zou het mooi geweest zijn te weten hoe de gebouwen die met pracht en praal worden afgebeeld, door de gebruikers worden gewaardeerd. Kortom: een mooi en interessant boek, dat echter iets teveel blijft hangen in het tastend duiden.

Thijs Jansen

Ton Verstegen, Dolf Broekhuizen,
Een traditie van verandering,
NAI Uitgevers/Staro, Rotterdam,
2009, 276 pag., geïll., 285x235 mm,
ISBN 978 90 5662 655 6, €49,-

Een traditie van verandering

De architectuur van het hedendaagse schoolgebouw

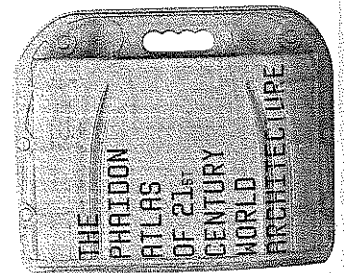
Imponerend en onmogelijk

Hoe maak je een selectie van alles wat wereldwijd de afgelopen tien jaar is gebouwd? Phaidon heeft een vervolg op de *Phaidon Atlas of 20th Century Architecture* uitgebracht, met een selectie van ruim duizend projecten die sinds het jaar 2000 over de gehele wereld zijn gebouwd. Het is een ogenschijnlijk onmogelijke (en wellicht pretentieuze) taak. De *Phaidon Atlas of 21st Century World Architecture* is indrukwekkend van omvang; ze weegt 6,6 kilogram en omvat achthonderd bladzijden. Ze gaat vergezeld van een groene koffer die haar draagbaar moet maken. Mooi vormgegeven wordt per project een halve pagina tot een pagina besteed, geïllustreerd met kwalitatieve foto's, een kleine plattegrond en een beschrijvende tekst van het gebouw. De projecten zijn onderverdeeld in verschillende bouwtypen en bevat indices per architect, bouwtype en gebouw; iets wat met het hedendaagse gebruik van Wikipedia en Google Maps nostalgisch overkomt.

De projecten als geheel worden ingeleid met kaarten die zijn gemaakt door de London School of Economics. Deze geven inzicht in de relatie tussen de verdeling van de gekozen projecten en de plaatsen waar de architecten vandaan komen. Ook de relatie tussen de gekozen projecten en de welstand en CO₂ uitstoot per land komt aan de orde. Met als conclusie: het is vooral een Westers feestje. Kritische vragen komen in de kaarten niet aan de orde. Ze geven inzicht in de gemaakte selectie, maar bijvoorbeeld niet in het interessante onderwerp hoe de geselecteerde prestigieuze projecten zich verhouden tot de totale bouwproductie van het afgelopen decennium. Gekozen zijn in het oog springende, mooie, iconische en typische gebouwen, waarbij per land zowel lokale als buitenlandse architecten zijn uitgekozen. De Nederlandse selectie is evenwichtig. Het zal niet verbazen dat vooral Superdutch projecten zijn gekozen. De selectie beperkt zich tot de 'usual suspects': van de Sphinxen en het Scheepvaart en Transport College door Neutelings Riedelijk,

tot het Agora theater door UNStudio, de Silodam door MVRDV en het erfgoedmuseum door Mecanoo. Opvallende afwezige is West 8. Gelukkig krijgen ook minder iconische ontwerpen aandacht zoals het woonhuis in Groningen door Tony Fretton. Opvallend is dat de Nederlandse selectie nauwelijks aandacht besteedt aan renovatie en hergebruik, in tegenstelling tot de Belgische sectie waar ruimschoots aandacht is voor dit actuele onderwerp. Al met al is uit het enorme aanbod een evenwichtige doorsnede van verschillende projecten gemaakt en biedt de Phaidon Atlas door zijn omvang en kwaliteit een imponerende en inspirerende documentatie.

Arend van Waart

Phaidon Atlas of 21st Century World Architecture, Phaidon, London (GB), 2008, 800 pag., geïll., 450x310mm, ISBN 978 07 1484 874 7, €150,-

Auke v
De ma
Publish
632 pa
ISBN 97

Tere
Kor
De
Kort
54 p
De p
bij d
erfg